

6. Патрик Нуллєнс, Рональд Мичєнер. Многомерная этика. Нравственное богословие в контексте постмодернизма – К.: Книгоноша, 2015. – 304 с.
7. Пєзєшкиан Н. Психотерапия повседневной жизни – М.: Прогрєсс, 1995.
8. Савчин, М.В. Духовна парадигма психології: монографія / Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2013. – 224 с.
9. Савчин, М.В. Мєтодологєми психології: монографія / Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2013. – 224 с.
10. Хокинс Д. Сила и насилие: скрытые мотивы человеческих поступков. – СПб.: Вєсь, 2010. 386 с.

Галина Свідєрська

*Тєрнопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

РОЗВИТОК ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСІВ «ЕКСТРЕНА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА» ТА «ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА У КРИЗОВИХ СТАНАХ»

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти зорєнтована на формування фахівця, котрий володє високим рівнем профєсійної компетентності. Як підкрєслює С.А. Мартинєнко, фахова компетентність спецiалiста вiдображає якість проходження його профєсійного становлення, розкриває особливості внутрішнього ставлення до обраної профєсії і характеризує оновлення і збагачення «Я-концепції» працівника щодо усвідомлення себе як кваліфікованого фахівця. Фахова компетентність є невід’ємною складовою становлення особистості профєсiонала, оскільки, по-перше, надає зазначеному процесу змістовного забарвлення; по-друге, забезпечує конкурентоспроможність спецiалiста на ринку праці. Завершенням процесу профєсійного становлення особистості є набуття нею профєсiоналізму [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних публікаціях закордонних та вiтчизняних спецiалiстів, аналіз поняття «фахова (профєсiйна) компетентність» здiйснюється з точки зору рiзних наукових пiдходiв, зокрема: особистісно-дiяльнiсного (Л. Анцифєрова, Є. Борисова, В. Бодров, М. Молока-

нов, Р. Шакуров); системно-структурного, культурологічного (Т. Буякас, Д. Оборіна, А. Пятінін, В. Шадріков) та акмеологічного (К. Абульханова, А. Бодальов, А. Деркач, Н. Кузьміна, Л. Лаптев) [3].

Детальний аналіз наукових праць, які стосуються проблеми професійної компетентності спеціаліста, здійснюють у своїй монографії Ж.П. Вірна та А.Б. Мудрик [2]. Вони відмічають, що професійна компетентність найчастіше трактується:

- як система знань та умінь, які визначають ефективність професійної діяльності (О. Бондарчук, В. Бодров, Н. Волянчук, Г. Ложкін, Л. Малімон, О.Матеюк та ін.),

- як індивідуальна характеристика рівня відповідності вимогам професії, як психічний стан, який дає змогу діяти самостійно і відповідально та як оволодіння людиною здібностями і вміннями виконувати певні трудові функції (Г. Беженар, А. Маркова, О. Москаленко, Г. Нікіфоров, М. Пірен, В. Потапова та ін.),

- як важлива складова професіоналізму та як підструктура професійно зумовленої структури особистості (С. Максименко, Н. Пов'якель, О. Саннікова, В. Семиченко, В. Шадриков, Н. Шевченко та ін.) [2].

У працях Г. Балла професійна компетентність розглядається як невід'ємна складова культури професійної діяльності: володіння системою знань, умінь і навичок, достатньою для успішного вирішення тих трудових завдань, які відповідають повсякденним і очікуваним на найближче майбутнє функціональним обов'язкам фахівця [1, с. 55].

Виклад основного матеріалу. Ефективна фахова підготовка психолога, професійність якого відповідала б потребам і запитам сучасного суспільства, є одним із актуальних завдань вищої освіти. У процесі професійного становлення під час навчання у ВНЗ майбутній фахівець повинен оволодіти системою різних умінь для здійснення діагностичної, розвивальної, консультативної, корекційної (освітній ступінь «Бакалавр»), а також викладацької та науково-дослідної (освітній ступінь «Магістр») професійної діяльності згідно зі Стан-

дартом вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія».

Майбутній психолог повинен мати базові професійно важливі особистісні якості (як-от: емоційну чутливість, емпатійність, соціальну зрілість, моральність, комунікабельність, толерантність, здатність до рефлексії, дружелюбність, відкритість, активність, відповідальність, інтелектуальність, професійне мислення, емоційну стійкість, тактовність, уважність, оптимізм, високу працездатність та дисциплінованість, адекватність самооцінки, здатність до самовдосконалення та самопізнання, самокритичність, розвинене почуття власної гідності тощо) [7], вміти аналізувати свою професійну діяльність, працювати над удосконаленням фахових навичок, засвоювати нові професійні напрямки, що потребує необхідності розвитку особистісного ресурсу, зокрема професійної компетентності фахівця.

На думку М. Чошанова, компетентність – це принципово нова якість професійної підготовки, яка є сукупністю професійних знань і вмінь та проявляється у наступному:

1) компетентна людина постійно оновлює свої знання і вони є оперативними та мобільними;

2) компетентність припускає вміння обирати оптимальні рішення, аргументувати вибір, відкидати помилкові шляхи, тобто мати критичність мислення;

3) компетентність включає як змістовий – знання, так і процесуальний – уміння, компоненти [3, С.30].

Треба не тільки знати суть проблеми, але й уміти вирішувати її практично, причому оптимальним способом, тобто гнучкість методу є обов'язковою характеристикою компетентності. Таким чином, на переконання М. Чошанова, зміст поняття «компетентність» містить у собі такі основні ознаки: мобільність знань, критичність мислення, гнучкість методу [3, С.30].

Розвитку зазначених характеристик професійної компетентності майбутнього психолога сприяє засвоєння матеріалу навчальних курсів «Екстрена

психологічна допомога» (вибірковий компонент освітньо-професійної програми «Психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія) та «Психологічна допомога в кризових станах» (обов'язковий компонент ОПП «Психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія) факультету педагогіки та психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка [5; 6].

Так, метою вивчення навчальної дисципліни «Екстрена психологічна допомога» (3 кредити) є формування у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти наступних загальних компетентностей [6]:

- Здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу психічних процесів, властивостей, станів та явищ, розуміння основних закономірностей їх функціонування та розвитку,

- Вмінь застосовувати психологічні знання у практичних ситуаціях професійної діяльності,

- Знання та розуміння предметної області та специфіки професійної діяльності психолога,

- Здатності вчитися і оволодівати сучасними знаннями,

- Здатності генерувати нові ідеї, ініціативність, дослідницькі навички, уміння шукати, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел,

- Здатності до саморозвитку та самовдосконалення,

- Уміння приймати обґрунтовані рішення.

Серед спеціальних (фахових, предметних) компетентностей студенти розвивають:

- Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології, здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ,

- Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків людини,

- Вміння організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову),
- Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту,
- Здатність усвідомлювати межі своєї компетентності та дотримуватися норм професійної етики,
- Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Формуванню зазначених компетентностей сприяє вивчення наступних тем курсу: «Поняття про екстрену психологічну допомогу людині в кризових станах», «Робота психолога в екстремальних та надзвичайних ситуаціях», «Психологічна допомога у складних життєвих ситуаціях» (зокрема, «Допомога сім'ї у кризовій ситуації розлучення»; «Проблеми невиліковної хвороби та вмирання у практиці надання екстреної психологічної допомоги»; «Особливості психологічної допомоги людині у стані горя втрати»; «Суїцидальна поведінка як форма кризового реагування»); «Екстрена психологічна допомога у телефонному консультуванні».

Метою вивчення навчальної дисципліни «Психологічна допомога в кризових ситуаціях» (3 кредити) є розвиток у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти наступних загальних компетентностей [5]:

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми,
- Цінування та повага різноманітності та мультикультурності,
- Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), здатність діяти соціально відповідально та свідомо, здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

Спеціальними (фаховими) компетентностями магістрів, які формуються у них в процесі засвоєння курсу, є:

- Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та практики щодо надання психологічної допомоги клієнтам,
- Здатність обирати та застосовувати валідний і надійний психологічний інструментарій, методики і техніки у практичній діяльності,
- Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення стосовно психологічної допомоги,
- Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та ін.) з використанням науково верифікованих методів та технік,
- Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності,
- Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію,
- Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями,
- Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Розвитку відповідних компетентностей сприяє вивчення наступних тем курсу: «Система основних понять кризової психологічної допомоги», «Переживання і розв'язання вікових нормативних криз» («Перша криза ранньої зрілості: шляхи подолання», «Психологічна допомога під час переживання кризи 30-33 років», «Консультавання клієнтів, які долають кризу середини життя», «Криза «Я-інтеграції»: супровід людини похилого віку»), «Психологічна допомога при переживанні ненормативних криз» («Допомога психолога при переживанні невзаємного кохання», «Особливості сімейних криз та їх подолання. Психологія зради», «Надання психологічної допомоги при післяпологовій депресії або у випадку смерті дитини»), «Особливості надання психологічної допомоги людині при екзистенційній та професійній кризах», «Посттравматичний стресовий розлад та методи роботи з ним».

Висновки. Враховуючи специфіку професії психолога, її спрямованість на надання психологічної допомоги й підтримки іншим людям, вважаємо, що зазначені навчальні дисципліни є необхідними для розвитку фахової компетентності майбутнього психолога, а відтак його успішності як професіонала у роботі з клієнтами. Нам імпонує підхід британських дослідників Кріса Арджіріса (Chris Argyris) та Дональда Шона (Donald Schon), які зазначають, що «професійна компетентність, насамперед, має базуватися на здатності адекватно реагувати на нові ситуації в професійній діяльності, вмінні ефективно поводитися в практичних ситуаціях, враховуючи клієнт-орієнтований підхід» (цит. за: [3]).

Відтак загальні та спеціальні компетентності, які розвиваються у процесі вивчення дисциплін «Екстрена психологічна допомога» та «Психологічна допомога у кризових станах», є тими індикаторами, які визначатимуть готовність майбутнього випускника до професійного життя, його подальшого розвитку як спеціаліста психологічної галузі, який здатний діяти самостійно і відповідально, володіє вмінням виконувати відповідні професійні функції, готовий до виконання фахових завдань і вирішення проблем клієнтів, дбає про підвищення власної науково-професійної підготовки.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні особливостей розвитку професійної свідомості майбутніх психологів в умовах діалогічного освітнього середовища ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Балл Г.О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти*. Під ред. І. А. Зязюна. К., 1994. С.48 – 56.
2. Вірна Ж.П., Мудрик А.Б. Особистісна вимогливість як чинник професійної компетентності (на матеріалі держслужбовців центрів зайнятості): монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 256 с.
3. Левинська І.Б. Структура професійної компетентності майбутнього психолога: теоретичний зарубіжний досвід. *Наукові записки НаУКМА*. 2016. Том 188. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С.27-32.
4. Мартиненко С.А. Фахова компетентність: психолого-педагогічний аспект. *Народна освіта*: електронне наукове фахове видання. Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=527.

5. Освітньо-професійна програма «Психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. 22 с. Режим доступу: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/magistr/fpp/053_2020.pdf
6. Освітньо-професійна програма «Психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. 24 с. Режим доступу: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/bakalavr/fpp/053_2020.pdf
7. Петришин В.В. Формування професійно значущих якостей студентів-психологів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2014. №1. С.149-160.

Віктор Сіткар, Степан Сіткар
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

«ЦИФРОВІ ПОТРЕБИ» СУЧАСНИХ ДІТЕЙ: СУБКУЛЬТУРНА ПАРАДИГМА

Вступ. Нині на окрему увагу заслуговує той факт, що в сучасному інформаційному суспільстві важливу роль відіграє не лише Інтернет, а й розвиток національного інформаційного простору загалом. На більш новий рівень виходить трансформоване під потреби сучасного суспільства телебачення, радіо, мобільна телефонія, які стають інтерактивними та безпосередньо взаємодіють з користувачами в реальному часі. Саме вони дають можливість особистості стати активним суб'єктом сучасного інформаційного простору [5].

Постановка проблеми та завдання. На думку В. Медведєвої [5], на сьогодні, коли темпи суспільного розвитку прискорюються, проблема інформаційної соціалізації стає особливо значущою. У сучасному інформаційному просторі зростають проблеми, що пов'язані із специфікою соціальної адаптації різних вікових груп людей, між якими внаслідок зміни динаміки соціальних процесів зростають фізичні та психологічні відмінності. Процеси соціалізації старшого та молодшого поколінь принципово різняться. Нині ці особливості є досить різними: у дитинстві – від народження до 18 років, у